

اخلاق حرفه‌ای در حوزه تعلیم و تربیت، با تأکید بر بیانیه‌ی گام دوم انقلاب اسلامی

فرهاد نظری^۱

چکیده

یکی از مسائل اساسی جوامع بشری، رعایت اخلاق حرفه‌ای در تمام شئون فرهنگی، اجتماعی، علمی و پژوهشی است و اکنون در حوزه‌ی تعلیم و تربیت، خلأ یک منشور اخلاق حرفه‌ای احساس می‌شود که بومی و متناسب با نیازهای نظام و انقلاب اسلامی باشد. این پژوهش سعی نموده این الگو را بر اساس بیانیه‌ی گام دوم انقلاب شناسایی و ارائه نماید. تولید و نشر منشور مذکور با توجه به آن بیانیه، می‌تواند افق جدیدی را برای مراکز تعلیم و تربیت کشور باز نموده و جهت‌گیری‌های درستی را برای آن‌ها ایجاد می‌نماید تا به اهداف غایی انقلاب اسلامی یعنی تمدن‌سازی نائل شوند. در این پژوهش با استفاده از روش جمع‌آوری اطلاعات، به صورت کتابخانه‌ای و استفاده از مزیت استراتژی نظریه‌پردازی داده بنیاد در حوزه‌ی تجزیه و تحلیل اطلاعات، به بررسی بیانیه‌ی گام دوم انقلاب مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) پرداخته شده و کلیه‌ی مقولات، مفاهیم و زیر مفاهیم ارزش‌های اخلاق حرفه‌ای حوزه‌ی تعلیم و تربیت را بر اساس این بیانیه، احصا نموده و به صورت طبقه‌بندی، به عنوان یک منشور تبیین شده است. در بیانیه‌ی گام دوم انقلاب، ۲۲ ارزش اساسی و ۲۱ ارزش کاربردی در ۵ مقوله‌ی اخلاق حرفه‌ای فردی، اجتماعی، تربیت، تعلیم، مراکز تعلیم و تربیت جمع‌بندی شد. بر اساس اهداف غایی بیانیه، رعایت این بایسته‌ها و ارزش‌های اخلاق حرفه‌ای در درجه اول، به خودسازی و در درجه دوم، به جامعه‌سازی و در درجه سوم به تمدن‌سازی منجر خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: اخلاق حرفه‌ای، تعلیم، تربیت، بیانیه‌ی گام دوم انقلاب

^۱ نویسنده مسئول: دکتری زبان و ادبیات فارسی، کارمند و مدرس دانشگاه فرهنگیان همدان، همدان، رایانامه:

nazari2523@gmail.com

مقدمه

شاید مباحث اخلاقی از زمان وجود انسان بر روی زمین آغاز شده باشد. از حضرت آدم (ع) تا سایر پیامبران الهی یکی پس از دیگری به تهذیب نفوس و تکمیل اخلاق - که خمیرمایه‌ی سعادت انسان‌هاست - پرداختند، اما بزرگ‌ترین معلّم اخلاق، پیامبر اسلام (ص) است که با شعار «أَنَا بَعِثْتُ لَأْتِمِمَّ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ» (مجلسی، ۱۳۸۸، ج ۱۶، ۲۱۰) مبعوث شد و خداوند تعالی در مورد ایشان فرموده است که «وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خَلْقٍ عَظِيمٍ؛ اخلاق تو بسیار عظیم و شایسته است» (قلم، ۴). قطعاً اخلاق نبوی را باید اخلاق قدسی و الهی بشماریم. اخلاق که مجموعه‌ای از بایدها و نبایدها و جزء فطریات و بدیهیات عقلی بشر است یکی از مهم‌ترین هدف‌های پیامبران در نظر قرآن است زیرا اعتلا و سعادت انسان در گرو پایبندی و آراستگی به اخلاق الهی است تا جایی که پیامبر اکرم (ص) هدف از بعثت خود را تکمیل کرامت‌های اخلاقی بیان فرموده‌اند (مشایخی پور، ۱۳۹۰، ۳۸). واژه‌ی اخلاق، روزمره و فراوان به کاربرده می‌شود و به روشن‌سازی بیشتری نیاز دارد علم اخلاق با مطالعه‌ی علمی در ارتباط است که بیشتر اصول، ارزش‌ها و هنجارها را برای زندگی و عمل انسان مدنظر قرار می‌دهد (نوربرگ و یوهانسن^۱، ۲۰۰۷، ۲۷۸). دانشمندان اخلاق، در متون اسلامی این واژه را در معانی متعددی به کار برده‌اند یکی از معانی بسیار رایج‌تر این است که صفات یا ملکات نفسانی که در نفس انسان رسوخ کرده و پایدار شده باشد و باعث می‌شود کارهای متناسب با آن صفات به‌طور خودجوش و بدون نیاز به تفکر و تأمل از انسان صادر شود (ابن مسکویه، ۱۳۷۱، ۲۳) و در تعریف و تعبیری دیگر اخلاق، علمی است که سرچشمه‌های اکتساب صفات نیک و راه مبارزه با صفات بد و آثار هر یک را در فرد و جامعه مورد بررسی قرار می‌دهد (هدایتی و دیگران، ۱۳۹۰، ۳۷). رعایت اخلاق در تمام امور سازمان و تأثیر آن بر کارایی و اثربخشی سازمان مورد توافق محققان قرار گرفته است (بهشتی‌فر و دیگران، ۱۳۸۹، ۲). از آنجاکه مسائل مطرح‌شده در بیانیه‌ی گام دوم عمدتاً اشاره به بحث منابع انسانی و به‌ویژه جوان‌گرایی دارد و منابع انسانی همراه با اخلاق حرفه‌ای، یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های پیشرفت و رشد دانشگاه‌ها و مراکز تعلیم و تربیت است. از جمله شاخص‌های مهم تمدن اسلامی، نقش محوری اخلاق و معنویت است. در اهمیت بررسی واژه‌های اخلاق و معنویت در بیانیه‌ی گام دوم انقلاب

¹ Norberg & Johansson

اسلامی، همین بس که بسامد این کلمات (اخلاق و معنویت^۱) نسبت به واژه‌های دیگر قابل توجه و ملاحظه است. حسین خنیفر با اشاره به سفارش مقام معظم رهبری (مدّ ظله العالی) به بحث معنویت و اخلاق، بیان می‌کند که: "این محور بر اخلاق حرفه‌ای متجلی می‌شود، هر انسانی که مبادی معنویت، مناسکی و اخلاق باشد آسیب نخواهد دید" (خنیفر، ۲۰ آذر ۱۳۹۸).

بیانیه‌ی گام دوم انقلاب اسلامی در واقع یکی از اساسی‌ترین منشورهای این نظام است که سه مرحله را برای این نظام تبیین می‌کند. مرحله‌ی آغاز انقلاب اسلامی ایران، دورانی که بدون الگو، پیشینه و تجربه به زیبایی و درستی، ترکیب جمهوریت و اسلامیت را ابداع کرده و به جهانیان، نمونه‌ی جدید حکومت‌داری را عرضه نمود. رهبر معظم انقلاب (مدظله‌العالی) در مرحله‌ی اوّل سه نکته مهم و کلیدی را ذکر می‌کنند که عین آن را در گام دوم نیز یادآور می‌شوند که عبارت‌اند: از تهذیب نفس و اخلاق و در واقع خودسازی، جامعه‌پردازی و سپس تمدن‌سازی است. جوشش انقلابی به معنای یک انقلاب سیستماتیک و منظم در ساحت فرد، سیاست، اجتماع و حکومت و به معنای ساختن است. اگر کسی تهذیب نفس، اخلاق یا همان خودسازی فردی نداشته باشد و در قدم بعد تدبیر منزل نداشته باشد یعنی نتواند فرزند، خانواده و اهل و عیال خود را درست مدیریت کند، چگونه می‌تواند در مرحله سوم سیاست مَدُن یعنی دولتمردی و حاکمیت صحیح داشته باشد؟ اگر در عملیاتی و تئوریزه کردن بیانیه گام دوم رهبری تأخیر شود؛ تمام جامعه خسران خواهد دید. به بیان دیگر رهبر معظم انقلاب آنچه شرط بلاغ است انجام داده‌اند و بر دیگران است که این ابلاغ جهانی را در کشورمان، منطقه و سپس در جهان پیاده و اجرایی کنند. اندیشمندان بصیر کشور باید نکته به نکته بیانیه گام دوم را در دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها و مجامع علمی و آموزشی بررسی و نظریه‌پردازی کنند و راهکارهای تحقق عملی آن از طرق مختلف بررسی شود از جمله اینکه مورد تحقیق موضوع رساله‌ها قرار گیرد. در جمهوری اسلامی ایران، چشم‌اندازها و منشورهایی برای تعیین هدف، سمت و سو، نحوه و نوع حرکت ما تدبیر شده است. بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی در واقع یکی از اساسی‌ترین منشورهای این نظام است که سه مرحله را برای نظام تبیین می‌کند. مرحله آغاز انقلاب اسلامی ایران، دورانی که بدون الگو، پیشینه و تجربه به زیبایی و درستی، ترکیب جمهوریت و اسلامیت را ابتکار و به جهانیان نمونه جدید حکومت‌داری را عرضه نمود. به

۱. بسامد واژه اخلاق در بیانیه ۲۱ بار و معنویت ۱۲ بار است.

فرمایش رهبر انقلاب، مرحله‌ی اول زمینه‌ای برای حال کنونی و فعلی ماست. حال فعلی ما مشحون از عزت، قدرت و مقاومت به معنای رمز پیروزی و زمینه‌ساز مرحله‌ی سوم است تا ان‌شاءالله گام نهایی را برداریم. برای مرحله دوم صرف‌نظر از دستاوردهای مرحله اول به نکات مهمی اشاره دارند و آن امیدواری، بیداری و جوشش انقلابی است. جوشش انقلابی به معنای یک انقلاب سیستماتیک و منظم در ساحت فرد، سیاست، اجتماع و حکومت و به معنای ساختن، نه به معنای تاختن و خراب کردن است. از آنجاکه رهبر معظم انقلاب توجه خاصی به جوان‌گرایی دارند، به جوانان توصیه کرده‌اند تاریخ و به‌خصوص تاریخ ۱۵۰ تا ۲۰۰ سال اخیر را بخوانند و بدانند که غرب و استکبار وقتی که می‌خواست به ایران سیطره پیدا کند با چماق و مقوله علم و فناوری وارد صحنه شد، پس هم‌اکنون جوانان ما باید در زمینه‌ی پژوهش و علم جهادی و اجتهادی پیش بروند. در عقلانیت دینی، جوامع انسانی زمانی به سمت پیشرفت و تعالی حرکت می‌کنند که نه‌تنها زیرساخت و هسته اصلی مذکور یعنی اخلاقیات را نفی یا سرکوب نکرده، بلکه آن هسته را تقویت و گسترش دهند طوری که مردم آن جامعه در تمام ابعاد زندگی از جمله حرفه، کار، زندگی، تعلیم و تربیت و ... در درجه اول به انسان‌هایی اخلاقی و انسانی تبدیل شوند. از این‌رو با توجه به این عقلانیت، سؤال محوری این پژوهش آن است که بر اساس نظرات و اندیشه‌ی رهبری معظم (مدظله‌العالی) به‌عنوان یک مجتهد جامع‌الشرایط، در بیانیه‌ی گام دوم انقلاب، مقولات و مفاهیم ارزش‌های اخلاق حرفه‌ای حوزه‌ی تعلیم و تربیت کدام هستند و دارای چه طبقه‌بندی و سطوحی هستند؟ اهمیت پرداختن به موضوع اخلاق حرفه‌ای در حوزه‌ی تعلیم و تربیت با توجه به رویکردها و ایدئولوژی جامعه‌ی اسلامی، امری بدیهی است. کشور ایران، بر اساس معماری رهبر کبیر انقلاب، کشوری است که داعیه‌ی انقلاب اسلامی داشته و می‌باید در پی تحقق اهداف نهایی آن باشد. بدین منظور تولید الگوهای بومی، جزء نیازهای اساسی انقلاب اسلامی است. منشورهای اخلاق حرفه‌ای نیز می‌باید بر اساس این نیاز انقلاب اسلامی تعریف شوند و منشورهای اخلاق حرفه‌ای حوزه‌ی تعلیم و تربیت بایستی بر اساس آن، موردبازنگری قرار بگیرند؛ بنابراین در حال حاضر خلأ یک منشور اخلاق حرفه‌ای حوزه‌ی تعلیم و تربیت بومی و متناسب با نیازهای نظام و انقلاب اسلامی احساس می‌شود؛ بنابراین هدف این پژوهش ارائه‌ی الگوی اخلاق حرفه‌ای در حوزه‌ی تعلیم و تربیت بر اساس بیانیه‌ی گام دوم انقلاب است. تولید و نشر چنین منشوری با توجه به فرمایشات معظم له، افق جدیدی را برای مراکز علمی و پژوهشی کشور باز نموده و جهت‌گیری‌های درستی را برای آن‌ها ایجاد می‌نماید تا به اهداف عالی‌ی انقلاب اسلامی یعنی شکل‌گیری تمدن اسلامی دست پیدا نماید. رهبر فرزانه‌ی انقلاب در بیانیه‌ی گام دوم

انقلاب نظرات ارزشمندی را پیرامون اخلاق حرفه‌ای حوزه‌ی تعلیم و تربیت تأثیر و نقش آن در جامعه ایراد فرموده‌اند که در این مقاله به بررسی این موضوع پرداخته می‌شود. از این رو، تمایز این پژوهش ناظر به هدفی است که دنبال می‌نماید و دیگر اینکه مبتنی بر منویات و فرمایشات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) با تأکید بر بیانیه‌ی گام دوم انقلاب است و به‌عنوان یکی از اولین آثار در این حوزه نگارش شده است؛ بنابراین سؤالات این تحقیق به‌صورت زیر است.

- ۱- ارزش‌های اخلاق حرفه‌ای حوزه‌ی تعلیم و تربیت مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در بیانیه‌ی گام دوم، دارای چند سطح یا طبقه‌کلی می‌باشند؟
- ۲- مولفه‌ها، مقولات و مفاهیم اخلاق حرفه‌ای حوزه‌ی تعلیم و تربیت از منظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در بیانیه‌ی گام دوم هر چیست و در چه طبقات و سطوحی قرار می‌گیرد؟

برای پاسخ به این سؤالات ابتدا مروری بر ادبیات اخلاق حرفه‌ای شده است. سپس با استفاده از مزیت استراتژی نظریه‌پردازی داده بنیاد در حوزه‌ی تجزیه و تحلیل اطلاعات، به بررسی بیانیه‌ی گام دوم انقلاب پرداخته شده و در نهایت منشور ارزش‌های اخلاق حرفه‌ای حوزه‌ی تعلیم و تربیت، از این منظر تبیین شده است.

مبانی نظری پژوهش

با عنایت به اینکه انسان دارای شأن، شغل و موقعیت ویژه‌ای در جامعه است لذا باید در کسب و احراز فضائل و نیز دوری از رذایل اخلاقی، بیشتر بکوشد. برای نهادینه‌سازی اخلاق در فرهنگ مراکز تعلیم و تربیتی، نیازمند ترویج مستمر و اثربخش اخلاق در همه‌ی ارکان مراکز علمی و پژوهشی (مدیران، کارکنان، استادان، اندیشمندان، دانشجویان، شرح وظایف، آیین‌نامه‌ها، ساختار و...) هستیم. صاحب‌نظران و اندیشمندان، تعاریف بسیاری را برای اخلاق حرفه‌ای بیان نموده‌اند که از آن جمله، به‌صورت اختصار می‌توان به موارد زیر اشاره نمود. لازم به یادآوری است با توجه به اینکه فرامرز قراملکی به‌عنوان پدر علم اخلاق حرفه‌ای ایران شناخته می‌شود، تعابیر و تعاریف بیشتر بر محور نظرات ایشان بیان شده است. اخلاق حرفه‌ای از شاخه‌های مهم اخلاق کاربردی است. در تعریف اخلاق کاربردی گفته‌اند بخشی از اخلاق که به مباحث و معضلات عملی، به نحو خاص و مستقیم عطف توجه می‌کند (فرامرز قراملکی، ۱۳۸۷، ۱۵۶) و در تعریفی دیگر آمده است که اخلاق حرفه‌ای مجموعه‌ای از اصول و استانداردهای سلوک بشری است که رفتار افراد و گروه‌ها را تعیین می‌کند. در حقیقت، اخلاق

حرفه‌ای یک فرآیند تفکر عقلانی است که هدف آن محقق کردن این امر است که در سازمان چه ارزش‌هایی را چه موقع باید حفظ و اشاعه نمود. اخلاق حرفه‌ای نوعی تعهد اخلاقی و وجدان کاری نسبت به هر نوع کار، وظیفه و مسئولیت است (داودی و بهادری، ۱۳۹۶، ۱۶۸) و از نظرگاه دیگر اخلاق حرفه‌ای مجموعه‌ای از آیین‌نامه‌ها و مقرراتی است که عمل اخلاقی را برای آن حرفه مشخص و خاص تعریف می‌کند و چارچوبی برای عمل و قضاوت اخلاقی یا غیراخلاقی هر حرفه محسوب می‌شود (بشیری و دیگران، ۱۳۹۸، ۲۱۱) و فرامرزق‌رامکی که به نوعی بنیان‌گذار اخلاق حرفه‌ای نوین در ایران شناخته می‌شود، در تألیف دیگر خود بیان می‌دارد که مسئولیت‌پذیری در محیط زندگی شغلی را اخلاق حرفه‌ای می‌نامیم (فرامرزق‌رامکی و دیگران، ۱۳۹۵، ۷۱). برخی از پژوهش‌ها نیز مؤلفه‌هایی برای اخلاق حرفه‌ای عنوان می‌نمایند که قابل توجه و بررسی است. اخلاق حرفه‌ای دارای هشت مؤلفه‌ی اساسی است که عبارت‌اند از: اخلاق عدالت محوری، اخلاق حمایت محوری، اخلاق فکری، اخلاق فایده محوری، اخلاق آموزشی، اخلاق ارتقاء سازمانی، اخلاق وظیفه محوری و درنهایت اخلاق حقوق محوری است (موسوی و دیگران، ۱۳۹۵، ۸۹). نقطه‌ی مشترک تعاریف فوق، این است که اخلاق حرفه‌ای در حقیقت، نوعی وجدان کاری و مسئولیت‌پذیری شغلی است که بر اساس چارچوب، اصول و مقررات باشد.

اخلاق چیست؟

در مورد واژه‌ی اخلاق تعاریف متنوع و گوناگونی، ارائه شده است. برخی اخلاق را در دو مفهوم عام آن به کار می‌برند. اولین مفهوم اینکه اخلاق مجموعه‌ی موازین و معیارهای تعیین شده از سوی شرع است که در امر سازندگی روابط انسان به کار می‌آید و موجب رشد می‌گردد و معنی دوم اینکه فرد در برقراری ارتباط با دیگران اعم از خانواده، محیط کار و اجتماع به ضوابطی قائل گردد (ملکی، ۱۳۹۵، ۱۳). برخی دیگر مانند قراملکی مفاهیم گوناگونی برای اخلاق قائل‌اند. او می‌گوید: "عده‌ای اخلاق را ترمز می‌انگارند و می‌گویند که اگر ما اخلاقی باشیم، در رقابت‌ها عقب می‌مانیم چون رقبای ما پایبند اخلاق نیستند. عده‌ای قائل به سرسره انگاری اخلاق هستند و فکر می‌کنند که اگر بخواهند اخلاقی باشند، همیشه باید عقب‌تر بروند و هزینه بدهند و نه تنها جلوی پیشرفتشان گرفته می‌شود بلکه عقب‌ماندگی هم پیدا می‌کنند. در کشور ما رایج‌ترین انگاره، پند انگاری است. اخلاق، نخست دانش است و در آن حرف بی‌حساب و بی‌دلیل نمی‌توان زد و حتماً باید روشمند عمل کنیم و دوم، دانشی است که باید به تشخیص معضلات اخلاقی پردازد" (قراملکی، ۱۳۹۴، ۹). اگر به تعاریفی که در مورد اخلاق به‌طور

خاص یا عام که در منابع گوناگون ارائه شده دقت نماییم، تشابهات و اشتراکات قابل توجهی در آن تعاریف به چشم می‌خورد. اگر بخواهیم تعریفی از اخلاق بیان کنیم که در بحث مورد نظر ما یعنی اخلاق حرفه‌ای حوزه‌ی تعلیم و تربیت جای تأمل و دقت نظر داشته باشد و از سوی دیگر به‌نوعی جمع‌بندی تعاریف ارائه شده باشد، به این تعریف بسنده می‌کنیم. اخلاق عبارت است از الگوی رفتار ارتباطی درون شخصی و برون شخصی مبتنی بر رعایت حقوق طرف مقابل (ملکی، ۱۳۹۵، ۱۵) و اگر این تعریف را مورد نظر قرار دهیم، واژه‌هایی کلیدی مانند رفتار ارتباطی، درون شخصی، برون شخصی و حقوق طرف مقابل، نظیرمان را جلب می‌نماید؛ زیرا تعلیم و تربیت در یک ارتباط دوطرفه اتفاق می‌افتد و لازم است در آن به این کلیدواژه‌ها توجه خاص نمود. رهبر معظم انقلاب در بخشی از بیانیه می‌فرماید: "معنویت به معنی برجسته کردن ارزش‌های معنوی از قبیل اخلاص، ایثار، توکل، ایمان در خود و در جامعه است و اخلاق به معنی رعایت فضیلت‌هایی چون خیرخواهی، گذشت، کمک به نیازمند، راست‌گویی، شجاعت، تواضع، اعتمادبه‌نفس و دیگر خلقیات نیکو است. معنویت و اخلاق، جهت دهنده‌ی همه‌ی حرکت‌ها و فعالیت‌های فردی و اجتماعی و نیاز اصلی جامعه است. بودن آن‌ها محیط زندگی را حتی با کمبودهای مادی، بهشت می‌سازد و نبودن آن حتی با برخورداری مادی، جهنم می‌آفریند" (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۷، ۳۷). ایشان، در بیان دیگر اخلاق را اصل و اساس می‌دانند و در سخنانی دیگر، هویت و شاکله اصلی جامعه را هویت اخلاقی آن می‌دانند.^۱

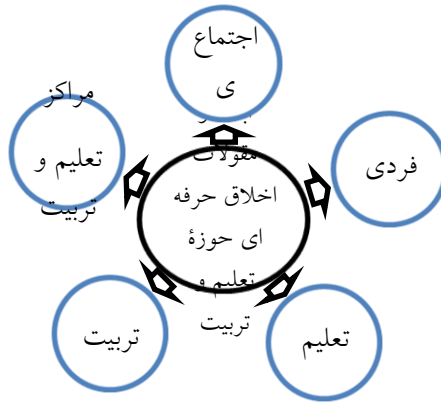
مفهوم اخلاق حرفه‌ای

اخلاق حرفه‌ای یکی از مسائل اساسی همه‌ی جوامع بشری است. در حال حاضر، متأسفانه در جامعه‌ی ما در محیط کار کمتر به اخلاق حرفه‌ای توجه می‌شود. جامعه‌ی ما نیازمند آن است تا برای تحقق ویژگی‌های اخلاق حرفه‌ای مانند ایثار، گذشت، کمک‌رسانی، دل‌بستگی به کار، روحیه‌ی مشارکت و اعتماد، ایجاد تعامل با یکدیگر و... فرهنگ‌سازی شود. امروزه یکی از مهم‌ترین متغیرها در موفقیت هر مراکز تعلیم و تربیت، رعایت اخلاق به عنوان تنظیم‌کننده‌ی روابط میان انسان‌ها است (بیک زاده و دیگران، ۱۳۹۳: ۳). امروزه بسیاری از کشورها در جهان صنعتی به این بلوغ رسیده‌اند که به تحقیقات درباره‌ی اخلاق حرفه‌ای جایگاه ویژه‌ای بدهند؛

۱. دیدار با رئیس و مدیران سازمان صداوسیما، ۱۱ آذر ۱۳۸۹.

زیرا بی‌اعتنایی به مسائل اخلاقی و فرار از مسئولیت‌ها و تعهدات اجتماعی، باعث از بین رفتن این ویژگی می‌شود. وقتی از حوزه‌ی فردی و شخصی به حوزه‌ی کسب‌وکار گام می‌نهیم، سخن از اخلاق حرفه‌ای یا اخلاق شغلی به میان می‌آید؛ مانند اخلاق پزشکی، اخلاق معلمی، اخلاق علمی، اخلاق پژوهشی، اخلاق مهندسی و نظایر آن. اخلاق حرفه‌ای مجموعه‌ای از ویژگی‌های رفتاری است که منجر به رعایت حقوق مشترک همکاران و مشتریان می‌شود و در موضوعاتی چون خیرخواهی، رعایت حدود قانونی، عدم سوءاستفاده از حرفه و قابلیت اعتماد تجلی می‌یابد (میرکمالی، ۱۳۸۹، ۲۵۴). در ابتدا مفهوم اخلاق حرفه‌ای به معنای اخلاق کار و اخلاق مشاغل به کار می‌رفت. اخلاق حرفه‌ای، متعهد شدن انرژی ذهنی و روانی و فیزیکی فرد یا گروه به ایده جمعی است در جهت اخذ قوا و استعداد درونی گروه و فرد برای توسعه به هر نحوی است. اخلاق حرفه‌ای یکی از شعبه‌های جدید اخلاق است که می‌کوشد به مسائل اخلاقی حرفه‌های گوناگون پاسخ داده و برای آن اصولی خاص دارد. مسئولیت‌پذیری در محیط زندگی شغلی را اخلاق حرفه‌ای می‌نامیم. اخلاق حرفه‌ای، همانند اخلاق خانواده و اخلاق شهروندی از اقسام اخلاق کاربردی است و خود برحسب گوناگونی مشاغل و حرفه‌ها، تنوع می‌یابد (قراملکی و دیگران، ۱۳۹۵، ۷۱). اخلاق حرفه‌ای به مسائل و پرسش‌های اخلاقی و اصول و ارزش‌های اخلاقی یک نظام حرفه‌ای می‌پردازد و ناظر بر اخلاق در محیط حرفه‌ای است. اخلاق فردی، مسئولیت‌پذیری فرد است در برابر رفتار فردی خود است. این اخلاق، دربرگیرنده‌ی مجموعه‌ای از احکام ارزشی، تکالیف رفتار و سلوک و دستوریهایی برای اجرای آن‌هاست. در این پژوهش از حیث عملیاتی، اخلاق حرفه‌ای، به مجموعه‌ای از گزاره‌ها و ارزش‌های اخلاق حرفه‌ای در حوزه‌ی تعلیم و تربیت با تأکید بر بیانیه‌ی گام دوم انقلاب، در پنج مقوله‌ی اخلاق حرفه‌ای فردی، اجتماعی، تعلیم، تربیت، مراکز تعلیم و تربیت جمع‌بندی

می‌شود. البته از شاهد مثال و آوردن بیانات مستندِ معظم‌له، در مورد هر کدام از این مقولات، به دلیل رعایت اختصار، خودداری می‌شود.

شکل (۱) ابعاد و مقولات اخلاق حرفه‌ای حوزه‌ی تعلیم و تربیت در بیانیه‌ی گام دوم انقلاب

مزیت وجود اخلاق حرفه‌ای در حوزه‌ی تعلیم و تربیت

اخلاق حرفه‌ای محتاج یک نظام اخلاقی است. در جهان، نظام‌های اخلاقی مختلفی وجود دارد. اخلاق حرفه‌ای نقش راهبردی در موفقیت معطوف به آینده‌ی مراکز تعلیم و تربیت دارد و دوری از آن‌ها مراکز تعلیم و تربیت را سخت آسیب‌پذیر و متضرر کرده است. دستیابی مراکز تعلیم و تربیت به اخلاق حرفه‌ای موجب مزیت استراتژیک می‌شود. مراکز تعلیم و تربیت از طرفی خواهان اخلاق هستند و از طرف دیگر اخلاق ورزی و پایبندی به اخلاقیات را مشکل‌ساز می‌بینند و این مهم‌ترین مانع این مراکز، در روی آوردن به اخلاق حرفه‌ای است. مشکل عمده‌ی مراکز تعلیم و تربیت، مهارت مواجهه با مسائل اخلاقی است. در حقیقت مهم‌ترین توقع ما از دانش اخلاق حرفه‌ای، رشد است. اخلاق حرفه‌ای به‌عنوان یک حوزه‌ی تخصصی اخلاق عام است (قراملکی، ۱۳۹۴، ۹-۱۱). البته لازم به یادآوری است که دو واژه‌ی حرفه و شغل، گاهی به‌صورت مترادف و به معنای پیشه و کار استفاده می‌شوند اما رویکرد دقیق این دو واژه، دارای دو مفهوم متمایز و البته مرتبط هستند. درحالی‌که حرفه علاوه بر مؤلفه‌های شغل، حداقل از شش مؤلفه‌ی دیگر برخوردار است: دانش تخصصی، تجربه‌ی شغلی، مهارت، توانایی، نگرش متمایز و تعهد حرفه‌ای یا مرام اخلاقی (فرامرز قراملکی، ۱۳۹۳، ۶۸). حرفه‌گرایی رمز و راز ماندگاری حرفه‌ای‌ها و زمینه‌ی توسعه‌ی کشورهاست و به همین دلیل کشورها بر حرفه‌گرایی تأکید دارند تا شغل‌گرایی، در حقیقت حرفه‌گرایی اراده و عزم یک

ملت برای ارتقای کیفی همه‌ی مشاغل بوده است. در کشورهایی که سیاست شغل‌گرایی رایج است توسعه‌ی خاصی در مقایسه با کشورهای حرفه‌گرا ندارند.

روش‌شناسی تحقیق

استراتژی پژوهشی این تحقیق، تئوری داده‌بنیاد یا روش رویش نظریه است. نظریه‌پردازی داده‌بنیاد، روشی پژوهشی برای علوم اجتماعی است که توسط دو جامعه‌شناس آمریکایی، گلیسر^۱ و استراوس^۲ تدوین شده است (دانایی و امامی، ۱۳۸۶، ۷۲). این استراتژی، گرایش به تحقیق کیفی دارد که با همکاری گلیسر و استراوس رشد و توسعه‌یافته است. روش‌ها و رویه‌های منظم، پژوهشگر را قادر می‌سازد تا نظریه‌ی مستقل بسازد و با معیارهای علمی مطابقت نماید. درحالی‌که رویه‌ها چنان طراحی شده‌اند که دقت تحلیلی و قاطعیت را فراهم می‌سازد، خلأیّت نیز عنصر مهمی است. خلأیّت، محقق را قادر می‌سازد تا سؤال‌های داده‌ها را مطرح کند و با مقایسه‌هایی، به بصیرت‌هایی درباره‌ی پدیده و به تنظیم نظری داده‌ها نائل آید. در این پژوهش، سه فرآیند فرضیه‌ها از ابتدا، تحلیلی مشخص وجود دارد که رویه‌های نمونه‌گیری بر اساس آن‌ها انتخاب می‌شوند. این سه فرآیند عبارت‌اند از: کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی (الوانی و دیگران، ۱۳۸۶). همچنین این استراتژی می‌تواند با رویکرد استراوس و کوربین^۳ و رویکرد گلیسر انجام بگیرد که محقق می‌بایست به مدل پیشنهادی آن‌ها در کدگذاری محوری دست پیدا نماید ولی در رویکرد استراوس و کوربین چنین قیدی وجود ندارد. لذا با توجه به هدف اصلی تحقیق که شناسایی یک سری مؤلفه‌ها و ارزش‌های اخلاق حرفه‌ای حوزه‌ی تعلیم و تربیت است و نه رسیدن به مدل خاص و همچنین تبیین یک نظریه، لذا رویکرد انتخابی در این تحقیق، بر اساس رویکرد استراوس و کوربین تنظیم شده است و دلیل انتخاب استراتژی نظریه‌پردازی داده‌بنیاد این است که این استراتژی در مقایسه با سایر استراتژی‌های تحقیق کیفی همچون تحلیل مضمون و... از قوت و مزیت‌های تحلیلی بالایی مانند کدگذاری داده‌ها، برخوردار هست و می‌توانیم فرآیند تحقیق را به‌خوبی در جهت نشان دادن یافته‌های تحقیق برای مخاطب به تصویر بکشیم.

¹ Glaser

² Strauss

³ Corbyn

روش جمع‌آوری اطلاعات

روش جمع‌آوری اطلاعات در این تحقیق، به صورت کتابخانه‌ای است، بدین منظور با مراجعه به مقالات، کتاب بیانیه‌ی گام دوم، سایت اطلاع‌رسانی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) گردآوری گردید.

نتایج

کدگذاری باز

نمونه‌ی تئوریک: مفاهیم اخلاق حرفه‌ای حوزه‌ی تعلیم و تربیت در بیانیه

گام دوم انقلاب اسلامی

در کدگذاری باز نمونه تئوریک، متن کتاب ۴۸ صفحه‌ای بیانیه‌ی گام دوم انقلاب، مبنای پژوهش قرار داشت. کدهای مربوط به کدگذاری باز به مفاهیم خاصی اشاره دارد. حرف نخست «ب» اشاره به متن بیانیه‌ی گام دوم دارد که در جدول ۱ مشخص شده است. عدد بعد از حرف «ب» اشاره به زیر مفهوم‌ها نمونه‌های تئوریک در شماره‌ی صفحات کتاب بیانیه گام دوم انقلاب، دارد.

جدول ۱) نمونه‌های تئوریک

ردیف	نمونه تئوریک	نشانه
۱	ایثار	b۲۵ - b۳۷
۲	اخلاص	b۳۷. b ۲۴
۳	توکل	b۳۷
۴	دانایی	b۴۴. b۴۱. b۳۵. b۱۵
۵	حکمت	b۴۶. b۴۶
۶	نظم	b۱۴
۷	ابتکار	b۳۴. b۳۰
۸	تواضع	b ۳۷
۹	مسئولیت‌پذیری	b۴۰. b۳۸. b۳۷. b۳۷ - b ۳۰. b۱۵
۱۰	خبرخواهی	b۳۷
۱۱	گذشت	b۳۷. b۱۵
۱۲	جوان‌گرایی	۳. b۳۰. b۳۰. b۳۰. b۲۸. b۲۸. b۲۷. b۲۷. b۲۶. b۲۶. b۲۵. b۲۵. b۲۵. b۲۵. b۲۴. b۲۰. b۱۶. b۱۵ ۴۷. b۴۷. b۴۵. b۴۴. b۴۴. b۴۴. b۴۱. b۴۰. b۳۸. b۳۷. b۳۴. b۳۴. b۳۱. b۳۱. b۳۱. b۳۰. b۰ b
۱۳	روحیه برادری	b۲۵. b۱۳

۱۴	قانون‌گرایی	b۴۵
۱۵	تکریم	b۳۴
۱۶	خدامحوری	b۴۳، b۳۶، b۳۴، b۳۲، b۱۴
۱۷	معنویت	b۳۸، b۳۸، b۳۸، ۳۷، b۳۷، b۳۷، b۳۳، b۳۰، b۲۶، b۲۴، b۱۷، b۱۳
۱۸	اخلاق	b۳۸، b۳۸، b۳۸، b۳۷، b۳۷، b۳۷، b۳۷، b۳۵، b۳۳، b۳۰، b۲۶، b۲۵، b۲۵، b۲۵، b۲۵، b۲۴، b۱۳، b۴۷، b۴۵، b۳۸، b۳۸
۱۹	اعتقاد	b۳۵، b۱۹
۲۰	آزادی و آزادی‌خواهی	b۴۵، b۴۵، b۴۵، b۴۵، b۴۵، b۳۴، b۳۳، b۱۸، b۱۳
۲۱	قاطعیت و حساسیت	b۴۳، b۱۴، b۱۳
۲۲	عمل‌گرایی	b۴۵، b۳۹ – b۳۰، b۳۰، b۱۶، b۱۵، b۱۴
۲۳	تلاش و کوشش	b۴۷، b۴۳، b۳۸، b۳۷، b۳۲، b۳۱، b۲۷، b۱۳، b۱۲
۲۴	جهادی	b۴۷، b۴۶، b۳۱، b۳۰، b۲۸ – b۲۸، b۲۶، b۲۴، b۱۹
۲۵	فساد ستیزی	b۴۳، b۴۲، b۴۲، b۴۲، b۴۲، b۴۱، b۴۱، b۳۳، b۲۶، b۲۵، b۱۷
۲۶	صبر و مقاومت	۴۶، b۴۱، b۴۰، b۲۹، b۲۹، b۱۲
۲۷	اندیشمندی	b۴۵، b۳۱، b۳۰
۲۸	هوشمندی	b۴۷، b۳۸
۲۹	عقلانیت	b۱۳
۳۰	با اراده	b۲۰، b۱۴
۳۱	همت و اراده	b۳۱، b۳۰، b۲۰، b۱۴، b۱۱
۳۲	مدیریت جهادی	b ۳۹، b۲۰، b۲۰، b۱۹
۳۳	آینده‌نگری	b۴۴، b۳۴، b۳۴، b۳۴، b ۳۳، b۳۰، b۱۷، b۱۶، b۱۶، b۱۵
۳۴	خردگرایی	b۳۲، b۳۲
۳۵	روحیه انقلابی	b۴۴، b۴۲، b۳۱، b۳۱، b۳۰، b۳۰، b۲۸، b۲۸، b۲۷، b۱۸، b۱۸، b۱۸، b۱۲۵، b۱۴، b۱۴، b۱۱، b۱۱، b۴۷، b۴۶
۳۶	امیدواری	b۴۷، b۴۴، b۴۴، b۳۴، b۳۴، b۳۴، b۳۳، b۳۳، b۳۳، b۳۱، b۲۸، b۲۴، b۱۸

گام بعدی، استخراج مفاهیم و مقوله‌ها از نمونه‌های تئوریک جدول ۱ را می‌توان در جدول ۲ مشاهده نمود. در مجموع در نمونه‌گیری تئوریک، ۵ مقوله و ابعاد اصلی ۳۶ مفهوم و تعداد ۲۱۳ زیرمفهوم به شرح زیر استخراج شده است.

		تعلیم	b۳۱،b۳۰،b۳۰،b۳۰ b۳۴،b۳۴،b۳۱،b۳۱ b۴۱،b۴۰،b۳۸،b۳۷ b۴۴،b۴۴،b۴۴،b۴۱ .b۴۷،b۴۷،b۴۵		
b۳۸،b۴۷	هوشمندی				
b۱۳	عقلانیت				
b۴۵،b۴۱ .b۴۱	تصمیم‌گیری				
b۱۱،b۱۴،b۲۰ .b۱۴،b۲۰ .b ، ۳۰-b۳۱	همت و اراده				
b۱۸،b۲۴ .b۲۸ .b۳۱ .b۳۳ .b ، ۳۳b ۳۳،b۳۴،b۳۴،b۳۴ .b ، ۴۴b۴۴ .b۴۷	امیدواری				
b۱۹،b۲۰ .b۲۰ .b۳۹	مدیریت جهادی				
b۱۳ b۲۳ ، b۲۳ .b۲۳ .b ، ۳۴b،۳۰-b۳۳،b۳۹ b۴۳ .b ، ۴۳b ۴۳ .b۴۳	عدالت				
b۱۵b۱۶ .b۱۶ .b۱۷ .b ، ۳۰-b ۳۳ .b ۳۴ b۳۴،b ، ۳۴b۴۴	آینده‌نگری				
b۳۲،b۳۲	خردگرایی				
			b۲۴،b۲۰،b۱۶،b۱۵ b۲۵،b۲۵،b۲۵،b۲۵ b۲۷،b۲۷،b۲۶،b۲۶ b۳۰،b۳۰،b۲۸،b۲۸ b۳۱،b۳۰،b۳۰،b۳۰ b۳۴،b۳۴،b۳۱،b۳۱ b۴۱،b۴۰،b۳۸،b۳۷ b۴۴،b۴۴،b۴۴،b۴۱ .b۴۷،b۴۷،b۴۵ b۳۸،b۳۷،b۳۲		جوان‌گرایی کمک‌رسانی

با توجه به جدول ۱ نمونه‌گیری تئوریک، تعداد ۵ مفهوم و ۳۴ زیر مفهوم جدید به مفاهیم و مقولات اول اضافه شد.

لذا با بررسی و تحلیل جدول ۲ مفاهیم، زیر مفاهیم و مقولات جدید به شرح زیر اضافه شد

۱- ذیل مقوله‌ی «فردی» زیرمفهوم‌های «احساس وظیفه، پژوهش و دانش، مصلحت، هشیاری، سازگاری، راست‌گویی، خلق نیکو، انعطاف، منبع الطبع، قدر خود را دانستن، پراگیزه» اضافه شد.

۲- ذیل مقوله‌ی «اجتماعی» زیرمفهوم‌های «عبرت از گذشته، قدرت و نشاط کاری، وجدان آرمان‌خواه، کمک به نیازمندان، مهربانی با دیگران، ذکر و دعا، حقوق عمومی، دفاع از اقشار ضعیف، جوانمردی، داوطلبی، کارآمدی، کارگزاران، فعالان، سرعت عمل، همت و اراده» اضافه شد.

- ۳- ذیل مقوله‌ی «تربیت» زیرمفهوم‌های «ما می‌توانیم، فضیلت، رویکرد دینی، ارزش معنوی، شعور معنوی، وجدان اخلاقی شاکر، تقوی و دوری از حرام، دوری از سبک زندگی غربی، ارزش دینی، دل نورانی، معرفت اسلامی» اضافه شد.
- ۴- ذیل مقوله‌ی «مراکز تعلیم و تربیت» زیرمفهوم‌های «انفعال ناپذیر، تصمیم‌گیری، منطقه‌ای اندیشیدن و جهانی عمل کردن، تلاش جهادی، تلاش همه‌جانبه، انگیزه جهادی، جهت‌گیری انقلابی و جهادی، جهاد علمی، آزادی اجتماعی، منزلت اجتماعی، احترام» اضافه شد.
- ۵- ذیل مقوله‌ی «تعلیم» زیرمفهوم‌های «مدیریت جهادی، جوشش انقلابی، رهبری آسمانی، کاردانی، آرمان‌خواهی انقلابی، نظریه نظام انقلابی، مروّت انقلابی، جریان انقلابی، نگاه انقلابی، انگیزه انقلابی، زهد انقلابی، موضع انقلابی، ساده زیستی، قلب نورانی، نگاه امیدوارانه، امیدبخشی، مدیریت خردمندانه، گام‌های استوار، آینده‌سازی، امید به آینده، مدیریت کارآمد و خردمند و پیرانگیزه» اضافه شد.
- ۶- زیر مفهوم «پاک دستی» از مقوله‌ی «تربیت» حذف شده و به مفهوم «سلامت اداری» در مقوله‌ی «مراکز تعلیم و تربیت» اضافه شد.
- ۷- ذیل مقوله‌ی «مراکز تعلیم و تربیت» مفهوم «سلامت اداری» اضافه شد و خود به‌عنوان یک مفهوم با زیر مفهوم «پاک دستی» تشکیل گردید.
- ۸- ذیل مقوله‌ی «تعلیم» مفهوم «عدالت» اضافه شد و خود به‌عنوان یک مفهوم با زیر مفهوم‌های «مبارزه با بی‌عدالتی، استقرار عدالت، توزیع عدالت محور، عدالت در صدر اهداف بعثت» تشکیل گردید.
- ۹- ذیل مقوله «فردی» مفهوم «اعتمادبه‌نفس» اضافه شد و خود به‌عنوان یک مفهوم تشکیل گردید.
- ۱۰- ذیل مقوله‌ی «اجتماعی» مفهوم «کمک‌رسانی» اضافه شد و خود به‌عنوان یک مفهوم با زیر مفهوم‌های «فعالیت نیکوکاری، کمک به نیازمند، کمک به نهادهای اجتماعی» تشکیل گردید.
- ۱۱- ذیل مقوله‌ی «تعلیم» مفهوم «همت» با مفهوم «اراده» با هفت زیر مفهوم تلفیق و ادغام شد.
- ۱۲- ذیل مقوله‌ی «تعلیم» مفهوم «تصمیم‌گیری» با زیر مفهوم‌های «تصمیم‌سازی، تصمیم‌گیری و عمل کردن» تشکیل شد.

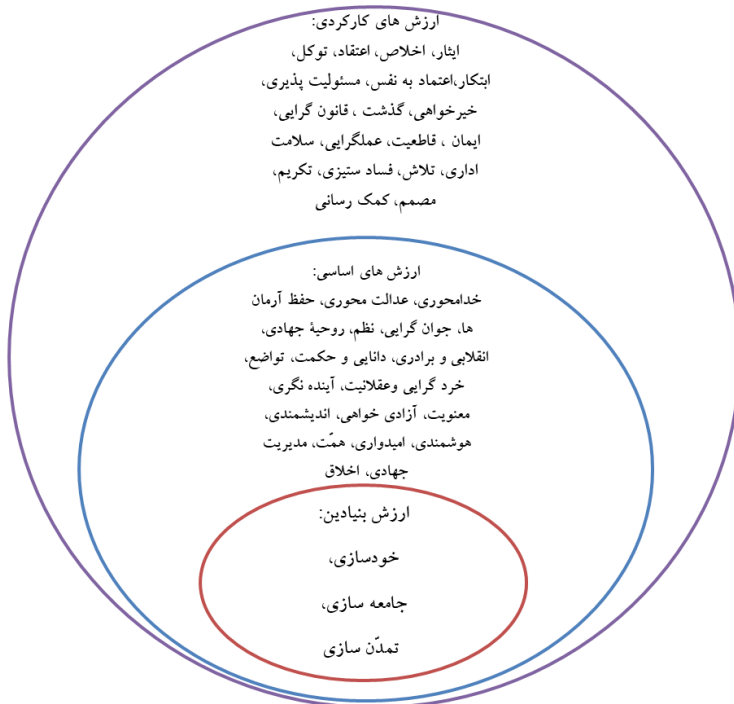
۱۳- ذیل مقوله‌ی «اجتماعی» مفهوم «حفظ آرمان‌ها» اضافه شد و خود به‌عنوان یک مفهوم با زیر مفهوم‌های «حفظ ارزش‌های انقلابی، پایبندی به شعارهای انقلاب» تشکیل گردید.

جدول ۳) جمع‌بندی مقولات و مفاهیم و زیر مفهومی‌های استخراج‌شده در مرحله‌ی کفایت نظری

مقوله و ابعاد	مفاهیم	زیر مفهومی‌ها	مقوله و ابعاد	مفاهیم	زیر مفهومی‌ها
۱ فردی	ایثار	احساس وظیفه، پژوهش و دانش، مصلحت، هشیاری، سازگاری، راست‌گویی، خلق نیکو، انعطاف، منبع الطبع، قدر خود را دانستن، پرانگیزه	۳ تربیت	اعتقاد	فضیلت، رویکرد دینی، ارزش معنوی، شعور معنوی، وجدان اخلاقی شاکر، تقوی و دوری از حرام، دوری از سبک زندگی غربی، ارزش دینی، دل نورانی، معرفت اسلامی، ما می‌توانیم.
	اخلاص			معنویت	
	توکل			اخلاق	
	دانایی			خداحوری	
	حکمت			ایمان	
	ابتکار				
	نظم				
	تواضع				
	اعتمادبه‌نفس				
	روحیه برادری				
۲ اجتماعی و محیطی	خبرخواهی	عبرت از گذشته، قدرت و نشاط کاری، وجدان آرمان‌خواه کمک به نیازمندان، مهربانی با دیگران، ذکر و دعا، حقوق عمومی، دفاع از اقشار ضعیف، جوانمردی، داوطلبی، کارآمدی، کارگزاران، فعالان، سرعت عمل، همت و اراده	۴ مراکز تعلیم و تربیت	انفعال ناپذیر، تصمیم‌گیری، منطقه‌ای اندیشیدن و جهانی عمل کردن، تلاش جهادی، تلاش همه‌جانبه، انگیزه جهادی، جهت‌گیری انقلابی و جهادی، جهاد علمی، آزادی اجتماعی، منزلت اجتماعی، احترام.	قاطعیت و حساسیت
	مسئولیت‌پذیری			سلامت اداری	
	گذشت			تلاش و کوشش	
	قانون‌گرایی			جهادی	
	حفظ آرمان‌ها			فساد ستیزی	
	جوان‌گرایی	آزادی و آزادی‌خواهی			
	کمک‌رسانی	تکریم			
۵ تعلیم	روحیه انقلابی	روحیه انقلابی، آینده‌نگری خردگرایی هوشمندی عقلانیت عدالت تصمیم‌گیری همت و اراده امیدواری مدیریت جهادی	۵ تعلیم	مدیریت جهادی، جوشش انقلابی، رهبری آسمانی، کاردانی، آرمان‌خواهی انقلابی، نظریه نظام انقلابی، مرآت انقلابی، جریان انقلابی، نگاه انقلابی، انگیزه انقلابی، زهد انقلابی، موضع انقلابی، ساده زیستی، قلب نورانی، نگاه امیدوارانه، امیدبخشی، مدیریت خردمندانه، گام‌های استوار، آینده‌سازی، امید به آینده، مدیریت کارآمد و خردمند و پرانگیزه	

کدگذاری محوری

در کدگذاری محوری ارتباط مقولات و مفاهیم با یکدیگر مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد. در یک بررسی مقایسه‌ای این مقولات در سه طبقه جای می‌گیرند که عبارت‌اند از: ارزش‌های بنیادین، ارزش‌های اساسی و ارزش‌های کارکردی. روابط این ارزش‌ها به صورت یک فرآیند قیاسی طی می‌شود؛ به طوری که ارزش‌های کارکردی ذیل ارزش‌های اساسی تعریف می‌شود و ارزش‌های اساسی نیز به مراتب ذیل، ارزش بنیادین معنا و مفهوم پیدا می‌کنند.

شکل ۲) شبکه‌ی مقولات استخراج شده

الگوی ارزش‌های اخلاق حرفه‌ای حوزه‌ی تعلیم و تربیت

همان‌طور که در شکل ۲ (شبکه‌ی مقولات استخراج شده) گفته شد، ارزش‌های رعایت اخلاق حرفه‌ای حوزه‌ی تعلیم و تربیت از نگاه مقام معظم رهبری (مدّ ظله العالی) احصا شد. جهت تبیین مناسب‌تر از ارزش‌ها، آن‌ها در سه دسته‌ی ارزش بنیادین، ارزش‌های اساسی و ارزش‌های کارکردی طبقه‌بندی شدند. ارزش‌های کارکردی ارزش‌های عملی ناشی از ارزش‌های اساسی هستند که می‌بایست هر فرد آن‌ها را در مقام اجراء، سرلوحه‌ی فعالیت خود قرار دهد. ارائه‌ی

این ارزش‌های اساسی و کارکردی، در حقیقت منشور اخلاق حرفه‌ای حوزه‌ی تعلیم و تربیت را از منظر مقام معظم رهبری (زید عزه) تبیین خواهد نمود. جدول زیر خلاصه‌ای از این ارزش‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۴) جمع‌بندی ارزش‌ها

ارزش بنیادین	ارزش‌های اساسی	ارزش‌های کارکردی
ارزش بنیادی رعایت اخلاق حرفه‌ای حوزه‌ی تعلیم و تربیت برای خودسازی، جامعه‌سازی، تمدن‌سازی	خدایم‌جویی	ایثار، اخلاص، اعتقاد، توکل، سلامت اداری، سبک زندگی اسلامی، دوری از حرام، شاکر، دل‌نورانی، معرفت اسلامی، ذکر و دعا کردن، قلب‌نورانی
	عدالت محوری	فساد ستیزی، وجدان اخلاقی، وجدان آرمان‌خواه، رعایت حقوق عمومی، دفاع از اقشار ضعیف، کمک به نیازمندان، منزلت اجتماعی
	حفظ آرمان‌ها	ایمان، ارزش دینی، آرمان‌خواهی انقلابی، نظریه‌ی نظام انقلابی، مروت انقلابی، نگاه انقلابی، انگیزه‌ی انقلابی، زهد انقلابی، موضع انقلابی
	جوان‌گرایی	شجاعت، قدرت و نشاط کاری، داوطلبی، کارآمدی، سرعت عمل، جوشش انقلابی، پُرانگیزه
	نظم	قانون‌گرایی
	روحیه جهادی، انقلابی و برادری	عمل‌گرایی، تلاش، کمک‌رسانی، ما می‌توانیم، تلاش جهادی، تلاش همه‌جانبه، انگیزه‌ی جهادی، جهت‌گیری انقلابی و جهادی، جهاد علمی
	دانایی و حکمت	پژوهش و دانش، کاردانی
	تواضع	احترام، تکریم، انعطاف، منیع الطبع، مهربانی با دیگران، جوانمردی
	خردگرایی و عقلانیت	عبرت از گذشته
	آینده‌نگری	منطقه‌ای اندیشیدن و جهانی عمل کردن، آینده‌سازی، مصلحت
	معنویت	فضیلت، رویکرد دینی، ارزش معنوی، شعور معنوی
	آزادی‌خواهی	آزادی اجتماعی

هشیاری	اندیشمندی و هوشمندی	
اعتماد به نفس، امید به آینده، نگاه امیدوارانه، امیدبخشی	امیدواری	
مصمم، ابتکار، گام‌های استوار	همّت و اراده	
مسئولیت‌پذیری، قاطعیت مدیریت خردمندانه، مدیریت کارآمد و خردمند و پراگماتیک، احساس وظیفه، رهبری آسمانی، انفعال ناپذیر	مدیریت جهادی	
خیرخواهی، گذشت خلق نیکو، ساده زیستی، راست‌گویی، سازگاری	اخلاق	

همان‌گونه که در جدول بالا دیده می‌شود؛ تعداد ۲۲ ارزش اساسی و ۸۸ ارزش کارکردی از متن بیانیه‌ی گام دوم انقلاب اسلامی، به‌عنوان مفاهیم منشور اخلاقی استخراج و تبیین شده است.

ارائه‌ی نظریه

نظریه‌پردازان داده بنیاد، نظریه‌ی خودشان را در سه شکل ممکن ارائه می‌دهند. یک، الگوی کدگذاری بصری دو، مجموعه‌ای از قضایا (یا فرضیه‌ها) و سه، داستانی که به شکل روایی نوشته می‌شود (دانایی فرد و امامی، ۱۳۸۶، ۸۹). با توجه به گویایی و اختصار در این پژوهش از الگوی کدگذاری بصری استفاده شده است.

شکل ۳) نظریه‌ی داده بنیاد الگوی کدگذاری بصری

بر اساس جمع‌بندی مقوله‌ها، مفاهیم و زیرمفاهیم، مقام معظم رهبری (زید عزه) در بیانیه‌ی گام دوم، نسبت به ابعاد فردی، اجتماعی، تعلیم، تربیت، مراکز تعلیم و تربیتی، اخلاق حرفه‌ای حوزهٔ تعلیم و تربیت، استادان، کارکنان، دانشجویان، در حیطه‌های خودسازی، جامعه سازی و تمدن سازی، توجه ویژه داشته و در جای‌جای این بیانیه، به مقولات و مفاهیم قیدشده تأکید داشته است. لذا این بیانیه‌ی مهم، می‌تواند برای همه‌ی جامعه و به‌ویژه، دست‌اندرکاران حوزه‌ی تعلیم و تربیت، یک فصل الخطاب محسوب شود.

نتیجه‌گیری

با توجه به این که آرمان‌های معنوی و اخلاقی، زندگی یک جامعه، یک کشور و یک ملت را جهت‌دار می‌کند و به تلاش و مبارزه‌ی آن‌ها معنا می‌دهد و برای انسان هویت می‌سازد، اگر ذخیره اخلاقی و معنوی در وجود انسان از حد لازم کاهش یابد، انسان دچار لغزش‌ها و گمراهی‌های بزرگی خواهد شد؛ زیرا معنویت موجب هدف‌دار شدن انسان بوده و زندگی او را معنا می‌کند. مقام معظم رهبری (مدّ ظله العالی) به‌عنوان رهبر فقیه و فرزانه‌ی انقلاب، همواره به حقیقت این امر توجه داشته و در هر سخنرانی با مسئولین و کارگزاران نظام، سایر ارگان‌ها و حرفه‌ها و به‌ویژه در بیانیه‌ی گام دوم انقلاب، آنان را از توصیه‌هایی اخلاقی بهره‌مند می‌سازند. لذا در این پژوهش سعی کردیم کلیه مقولات، مفاهیم و زیر مفاهیم ارزش‌های اخلاق حرفه‌ای حوزه‌ی تعلیم و تربیت را احصاء نموده و به‌صورت مدون و طبقه‌بندی‌شده تبیین نماییم. بدین منظور ارزش‌های اخلاق حرفه‌ای حوزه‌ی تعلیم و تربیت در بیانیه‌ی گام دوم انقلاب، ارزش بنیادین خودسازی، جامعه‌سازی و تمدّن‌سازی و تعداد ۲۲ ارزش اساسی (خدایم‌حوری، عدالت‌محوری، حفظ آرمان‌ها، جوان‌گرایی، نظم، روحیه‌ی جهادی، انقلابی و برادری، دانایی و حکمت، تواضع، خردگرایی و عقلانیت، آینده‌نگری، معنویت، آزادی‌خواهی، اندیشمندی، هوشمندی، امیدواری، همّت، مدیریت جهادی، اخلاق) و تعداد ۲۱ ارزش کاربردی (ایثار، اخلاص، اعتقاد، توکل، ابتکار، شجاعت، اعتمادبه‌نفس، مسئولیت‌پذیری، خیرخواهی، گذشت، قانون‌گرایی، سبک زندگی اسلامی، ایمان، قاطعیت، عمل‌گرایی، سلامت اداری، تلاش، فساد ستیزی، تکریم، مصمم، کمک‌رسانی) جمع‌بندی، طبقه‌بندی و تبیین شد. این موارد بیان‌شده در بیانیه‌ی گام دوم انقلاب، در حقیقت ارزش‌هایی هستند که رعایت آن‌ها یک حرفه را ارزشمند می‌سازد. البته لازم به ذکر است؛ وزن هر یک از این ارزش‌ها متناسب با حرفه‌های مختلف به‌صورت اقتضائی، می‌بایست تعریف‌شده و هر حرفه متناسب با اقتضائات و شرایط خاص خود، به تعریف و اولویت‌بندی ارزش‌های استخراج‌شده بپردازند. در مجموع باید گفت بر اساس اهداف غایی بیانیه، رعایت این بایسته‌ها و ارزش‌های اخلاقی، در درجه‌ی اول، به خودسازی و در درجه‌ی دوم، به جامعه‌سازی و در درجه‌ی سوم به تمدّن‌سازی منجر خواهد شد. نکته‌ی دیگری که قابل ذکر و یادآوری است این است که پژوهش حاضر در مقایسه با سایر مقالات، حاوی نکات متمایزکننده‌ای است. یکی آنکه تعدادی از مقالات، ارزش‌های اخلاقی مورد اشاره‌ی غرب را مبنای کار تحقیقاتی خود قرار داده‌اند؛ در حالی که اینجا هدف، تولید ارزش‌های اخلاقی متناسب با بافت فرهنگی انقلاب اسلامی مبتنی بر بیانیه‌ی گام دوم

انقلاب اسلامی است که توسط مقام معظم رهبری (زید عزه) منتشر و ابلاغ شد. بر اساس همین نتایج، پیشنهادهایی ارائه می‌شود.

- ۱- پیشنهاد می‌شود مراکز تعلیم و تربیت، بر اساس ارزش‌های اخلاق حرفه‌ای حوزه‌ی تعلیم و تربیت احصا شده در این مقاله، منشور اخلاق حرفه‌ای حوزه‌ی تعلیم و تربیت خود را موردبازنگری قرار دهند.
- ۲- پیشنهاد می‌شود که دانشگاه‌ها و مراکز تعلیم و تربیت، به‌منظور انطباق‌پذیری با اندیشه‌ی ولایت، اصول به‌دست‌آمده را به روش‌های گوناگون (تهیه‌ی بروشورها، برگزاری کارگاه‌های آموزشی، هم‌اندیشی، کرسی‌های آزاداندیشی و...) ترویج نموده و نهادینه سازند.
- ۳- پیشنهاد دیگر آن است که مراکز تعلیم و تربیت، متناسب با ویژگی‌های مشاغل و پست‌های مراکز تعلیم و تربیت، ارزش‌های کارکردی اخلاق حرفه‌ای را که بیشتر به مشاغل مرتبط هستند، شناسایی کرده و به‌صورت یک سری کدهای رفتاری تعلیم، استادی، دانشجویی و کارمندی تعریف مجدد، تدوین نهایی و ترویج نمایند.
- ۴- یکی از نکات مهم و ضروری پژوهشی، تحلیل روابط بین مقولات اخلاق حرفه‌ای حوزه‌ی تعلیم و تربیت و تبیین شیوه‌ی تعاملات و روابط تأثیر و تأثر با یکدیگر است که نیازمند فعالیت جدید پژوهشی است.
- ۵- پیشنهاد می‌شود وضعیت سنجی اخلاق حرفه‌ای در مراکز تعلیم و تربیت مبتنی بر ارزش‌های اخلاق حرفه‌ای در بیانیه‌ی گام دوم انقلاب، موردبررسی و پژوهش قرار گیرد.

منابع

۱. ابن مسکویه، احمدبن یعقوب (۱۳۷۱). تهذیب الاخلاق و تطهیر الاعراق، قم: بیدار
۲. استراوس، آنسلم؛ کوربین، جولیت (۱۳۸۷). اصول روش تحقیق کیفی نظریه‌مبنایی، رویه‌ها و شیوه‌ها، بیوک محمدی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
۳. بشیری، زهره؛ بازوبندی، آریتا و قاسمی، پرپوش (۱۳۹۸). اخلاق حرفه‌ای معلمان. فصلنامه مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی میان‌رشته‌ای، ۴۱، ۲۱۱.
۴. بهشتی فر، ملیکه و نکوئی مقدم، محمود (۱۳۸۹). رابطه رفتار اخلاقی مدیران با رضایت شغلی کارکنان. مجله اخلاق در علوم و فناوری، ۱ و ۲، ۲.
۵. بیگ زاده، جعفر؛ صادقی، محمد و ابراهیم پور، داوود (۱۳۹۱). تأثیر عوامل مراکز تعلیم و تربیتی بر رشد اخلاق حرفه‌ای کارکنان. اخلاق در علوم و فناوری، ۷ (۲)، ۳.

۶. حسینی خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۷). بیانیه‌ی گام دوم انقلاب خطاب به ملت ایران. تهران: انقلاب اسلامی.
 ۷. خنیفر، حسین. (۱۳۹۹/۵/۱). نشست علمی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، بازیابی شده در ۲۰ آذر ۱۳۹۸، از <https://akhbaremi.ir/137725/>.
 ۸. دانایی‌فرد، حسن و امامی، مجتبی (۱۳۸۶). استراتژی‌های پژوهش کیفی: تأملی بر نظریه‌پردازی داده بنیاد. *اندیشه مدیریت*، ۱(۲)، ۷۲.
 ۹. فرامرزی قراملکی، احد؛ برخوردار، زینب و موحدی، فائزه (۱۳۹۵). اخلاق حرفه‌ای در مدرسه. چاپ دوم، تهران: مؤسسه خیریه آموزشی، فرهنگی شهید مهدوی.
 ۱۰. فرامرزی قراملکی، احد (۱۳۸۷). درآمدی بر اخلاق حرفه‌ای. چاپ یکم، تهران: سرآمد.
 ۱۱. فرامرزی قراملکی، احد (۱۳۹۳). اخلاق حرفه‌ای. چاپ ششم، تهران: مجنون.
 ۱۲. فرامرزی قراملکی، احد؛ تورانی، حیدر و دادار، نصرالله (۱۳۹۴). اخلاق، مثنی پند و پیمان نیست! چرایی و چیستی اخلاق حرفه‌ای. *مجله رشد مدیریت مدرسه*، ۱۱۱، ۸-۱۲.
 ۱۳. قرآن کریم
 ۱۴. مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی (۱۳۸۸). بحارالانوار. ج ۱۶، قم: نور وحی.
 ۱۵. محمد داودی، امیرحسین و بهادری، سعید (۱۳۹۶). تعیین عوامل مؤثر بر اثربخشی اخلاق حرفه‌ای از دیدگاه معلمان استان قم. *مجله علمی و پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، ۳۱، ۱۸۶-۱۶۵.
 ۱۶. مشایخی پور، محمدعلی (۱۳۹۰). مبانی اخلاق کار از دیدگاه امام علی (ع). *دو فصلنامه علمی و پژوهشی مدیریت اسلامی*، ۱۹ (۱)، ۲۳-۱۵.
 ۱۷. ملکی، حسن (قاسم) (۱۳۹۵). اخلاق حرفه‌ای. چاپ اول، تهران: آبیژ.
 ۱۸. موسوی، فرانک؛ وشنی، امیر؛ حیدری، فرهاد؛ محمدی، نوشین؛ سلیمانی، فرشاد و قیصرزاده، محمد (۱۳۹۵). اخلاق حرفه‌ای مدیران آموزشی، *فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری*، ۱۱ (۴)، ۸۹-۹۶.
 ۱۹. میرکمالی، سید محمد (۱۳۸۲). اخلاق و مسئولیت اجتماعی در مدیریت آموزشی. *مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی*، ۳۳ (۱)، ۲۲۱-۲۰۱.
 ۲۰. میرکمالی، سید محمد (۱۳۸۹). رهبری و مدیریت آموزشی. تهران: یسپرون.
 ۲۱. الوانی، سید مهدی؛ دانایی‌فرد، حسن و آذر، عادل (۱۳۸۶). روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت رویکردی جامع. تهران: صفار.
 ۲۲. هدایتی، علی‌اصغر؛ برجعلی زاده، راضیه و اله بداشتی، ندا (۱۳۹۰). اخلاق حرفه‌ای در آموزه‌های دینی. *مجله تاریخ پزشکی*، ۸، ۳۷-۶۴.
23. Norberg, Katarina & Johansson, Olof. (2007). Ethical Dilemmas of Swedish School.